

Aleksandra Pisarska

Instytut Zarządzania

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Przychody i koszty działalności dydaktycznej szkół wyższych w Polsce

Wstęp

W ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym (UPoSW) uczelnia jest definiowana jako szkoła prowadząca studia wyższe, utworzona w sposób określony w tej ustawie [Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z 27.07.2005 r.]. Jest ona autonomiczna we wszystkich obszarach swojego działania na zasadach określonych w przepisach. Uczelnia publiczna tworzona jest przez państwo, które reprezentuje właściwy organ władzy lub administracji publicznej. Uczelnia niepubliczna natomiast tworzona jest przez założyciela, którym może być osoba fizyczna albo osoba prawna (art. 2 ust. 1 pkt 3 UPoSW). Wybrane elementy UPoSW odnoszą się do wszystkich uczelni, a pewne jej zapisy adresowane są wyłącznie do uczelni publicznych. W związku z tym ich charakter prawny jest złożony i wieloznaczny. Publiczne szkoły wyższe są jednostkami sektora finansów publicznych (ponieważ wykonują zadania publiczne), które działają głównie w formach prawa publicznego (na podstawie decyzji administracyjnej). Niepubliczne szkoły wyższe, pomimo że wykonują zadania publiczne, nie należą do sektora finansów publicznych. Uczelnie te działają (z założenia) jako organizacje zaspokajające potrzeby społeczne, a ustalony wynik finansowy, który byłby zyskiem, przeznaczają na rozwój tej organizacji, więc należą do sektora społecznego.

Przepisem wykonawczym (skierowanym jedynie do uczelni publicznych) do UPoSW jest rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych, które gruntownie określa zasady gospodarki finansowej uczelni publicznych [Dz.U. Nr 246, poz. 1796 z 22.12.2006 r.]. Publiczne szkoły wyższe poddane są bardzo ścisłemu reżimowi finansowania, planowania i kontroli. Niepubliczne uczelnie natomiast działają na podstawie samodzielnie wypracowanych rozwiązań, a w zakresie gospodarowania zasobami (rzeczymi i finansowymi) podejmują niezależnie decyzje (bez ścisłego reżimu ustalonego przepisami prawa w tym zakresie).

Uczelnia ma osobowość prawną (art. 12 UPoSW). Podstawowa jej działalność podlega zwolnieniu z podatku dochodowego, podatku od towarów i usług, podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego i podatku od czynności cywilnoprawnych na zasadach określonych w odrębnych ustawach (art. 91 UPoSW). Działalność uczelni publicznej jest finansowana z dotacji, której źródłem jest budżet państwa, na zadania ustawowo określone oraz może być finansowana z przychodów własnych (art. 92 UPoSW). Uczelnie niepubliczne są finansowane z opłat uczestników studiów i kursów oraz darczyńców. Wszystkie szkoły wyższe (publiczne i niepubliczne) mogą pozyskiwać środki z innych źródeł, np. z budżetu Unii Europejskiej (UE), na zadania związane z ich rozwojem oraz podstawową działalnością uczelni.

Bez względu na to, czy uczelnia funkcjonuje jako publiczna czy niepubliczna, do jej podstawowych zadań należą:

- kształcenie studentów w celu ich przygotowania do pracy zawodowej,
- wychowanie studentów w poczuciu odpowiedzialności za państwo polskie, za umacnianie zasad demokracji i poszanowanie praw człowieka,
- prowadzenie badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenie usług badawczych,
- kształcenie i promowanie kadr naukowych,
- upowszechnianie i pomnażanie osiągnięć nauki, kultury naukowej i techniki, w tym przez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych,
- kształcenie w celu zdobywania i uzupełniania wiedzy,
- stwarzanie warunków do rozwoju kultury fizycznej studentów,
- działanie na rzecz społeczności lokalnych i regionalnych.

Uczelnia zawodowa, prowadząca wyłącznie studia pierwszego stopnia, nie jest zobowiązana do prowadzenia badań naukowych i prac rozwojowych oraz świadczenia usług badawczych. Nie ma również ustawowego obowiązku dotyczącego kształcenia i promowania kadr naukowych.

Wprowadzona w 2005 roku (znowelizowana w 2011 roku) UPoSW wprowadzająca zmiany w wielu obszarach działalności uczelni ma stopniowo doprowadzić do reformy systemu szkolnictwa wyższego. Istotą tego procesu są zmiany w systemach szkolnictwa wyższego w Europie, a zbudowanie do 2010 roku Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW) było ważnym elementem tego procesu¹. Inicjatywa utworzenia tego obszaru była inspirowana przez Komisję Europejską (KE) i stanowiła reakcję na problemy występujące w większości krajów. EOSW miał stworzyć warunki dla mobilności obywateli, dostosować

¹W polskiej literaturze używa się również określenia Europejska Przestrzeń Szkolnictwa Wyższego.

system kształcenia do potrzeb rynku pracy i poprawić pozycję konkurencyjną systemu szkolnictwa wyższego w Europie [Kraśniewski 2009, s. 7].

Zadaniem polityki państwa w stosunku do szkół wyższych jest tworzenie warunków i bodźców pobudzających uczelnie do osiągnięcia wysokiego międzynarodowego poziomu w zakresie od kształcenia i badań po troskę o studentów, a także do budowania wartościowych relacji z otoczeniem społecznym, gospodarczym i międzynarodowym [*Misja, wizja i cele...* 2009]. Misją szkół wyższych jest prowadzenie wyspecjalizowanych badań naukowych i wszechstronnej działalności edukacyjnej z uwzględnieniem i poszanowaniem zasad humanizmu, demokracji i tolerancji. Idea poszukiwania prawdy powinna się wpisywać w przestrzeń akademickiej wolności badań naukowych i studiów [*Misja i strategia Uniwersytetu...* 2011–2020]. Uczelnie spełniają istotną rolę w procesie kształcenia i rozwoju nauki (jako podmioty wykonujące zadania publiczne), posiadają autonomię zagwarantowaną przepisami Konstytucji [Brzezicki 2010, s. 11]. W związku z tym finansowanie zadań szkół wyższych powinno być adekwatne do nakładów, jakie należy ponieść, aby działania te były realizowane na najwyższym poziomie.

Rozwój EOSW i związane z nim przedsięwzięcia reformatorskie (w krajach do niego należących) znajdują poparcie we wszystkich zainteresowanych środowiskach. Rządom krajów członkowskich zależy na wpływie akademickiego działania na rynek pracy i wzrost gospodarczy. Uczelnie w tym procesie upatrują poprawy jakości kształcenia i w większym stopniu dostępności do źródeł finansowania nauki. Dla kandydatów na studia i studentów te wprowadzane zmiany przejawiają się m.in. zwiększeniem dostępności do kształcenia na wysokim poziomie (co umożliwi absolwentom zatrudnianie na międzynarodowym rynku). Zgodnie z postanowieniami Procesu Bolońskiego, uczelnie powinny wprowadzać reformę procesów w nich zachodzących i informować o jej zaawansowaniu władze lokalne i przyszłych pracodawców. Informacje przekazywane otoczeniu o zaawansowaniu prac związanych z reorganizacją szkolnictwa wyższego pozwolą na większe zaangażowanie zarządzających przedsiębiorstwami w ten proces. Współpraca szkół wyższych z przedsiębiorstwami powoduje powstawanie więzi, które przyczyniają się do osiągnięcia wspólnych celów, tj. przygotowania kompetentnych pracowników (wykonujących efektywnie wyznaczone zadania) i innowacyjnej gospodarki (przyczyniającej się do wzrostu gospodarczego).

Współdziałanie uczelni z zarządzającymi przedsiębiorstwami powinno polegać również na możliwości kształcenia przy udziale pracodawców, a także kształcenia na ich zlecenie. Motywacja zarządzających przedsiębiorstwami do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków doprowadza do innowacyjności, a przez to konkurencyjności całej gospodarki [*Strate-*

gia innowacyjności i efektywności... 2011, s. 3]. Innowacyjność przedsiębiorstw buduje nowatorskie rozwiązania w zasobach całego kraju, przyczyniając się do jego konkurencyjności, a w efekcie do uzyskania wzrostu produktu krajowego brutto (PKB).

Szkoły wyższe wpływają na osiągnięcie narodowych celów społecznych i gospodarczych, budują kapitał intelektualny i społeczny kraju. Jego dwie zasadnicze, powiązane ze sobą funkcje (kształcenie i prowadzenie badań naukowych) mają kluczowe znaczenie dla zdolności dostosowywania się jednostek gospodarczych i społeczności do zmian oraz wpływają na kształtowanie przyszłości. Uczelnie, realizując postawione im zadania, są również głównym źródłem wysoko wykwalifikowanych pracowników, współpracując z przedsiębiorcami dostarczają nowoczesnych rozwiązań, a ich wyniki badań są źródłem innowacyjnych procesów w gospodarce.

Cel i metody badań

Celem opracowania jest określenie wartości przychodów (uzyskiwanych w szkołach wyższych) z działalności dydaktycznej oraz kosztów, jakie te jednostki ponoszą realizując zadania związane z działalnością dydaktyczną prowadzoną na podstawie UPoSW. W opracowaniu zostały ustalone relacje przychodów i kosztów do liczby osób studiujących i pracujących w określonych grupach uczelni. Ustalone wskaźniki analizowano w latach 2005–2009. W opracowaniu przedstawiono również liczbę szkół wyższych publicznych i niepublicznych, funkcjonujących w Polsce w badanym okresie.

Przeprowadzone badania dotyczyły wszystkich szkół wyższych funkcjonujących w Polsce. Badane podmioty według Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) zostały podzielone na trzynaście grup (tab. 1). Należą do nich szkoły publiczne: uniwersytety (grupa I), wyższe szkoły techniczne (grupa II), akademie rolnicze (grupa III), wyższe szkoły ekonomiczne (grupa IV), wyższe szkoły pedagogiczne (grupa V), akademie medyczne (grupa VI), akademie wychowania fizycznego (grupa VII), wyższe szkoły artystyczne (grupa VIII), wyższe szkoły zawodowe (grupa IX), pozostałe szkoły wyższe publiczne (grupa X) oraz szkoły niepubliczne: wyższe szkoły ekonomiczne (grupa XI), wyższe szkoły zawodowe (grupa XII), pozostałe szkoły wyższe niepubliczne (grupa XIII).

Badania przychodów i kosztów działalności dydaktycznej w uczelni przeprowadzono w jednostkach publicznych i niepublicznych.

Czasowy przedział badań wybrano kierując się m.in. tym, że w 2005 roku weszła w życie ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym, wprowadzająca zmiany w wielu obszarach działalności uczelni, które stopniowo mają doprowadzić do

Tabela 1
 Szkoły wyższe pogrupowane zgodnie z podziałem GUS

Szkoły wyższe	Grupa	Lata					Zmiana 2009– –2005
		2005	2006	2007	2008	2009	
Szkoły wyższe publiczne							
Uniwersytety	I	17	18	17	17	18	1
Wyższe szkoły techniczne	II	18	18	18	18	17	–1
Akademie rolnicze	III	8	7	7	7	6	–2
Wyższe szkoły ekonomiczne	IV	5	5	5	5	5	–
Wyższe szkoły pedagogiczne	V	6	6	6	6	6	–
Akademie medyczne	VI	12	9	9	9	9	–3
Akademie wychowania fizycznego	VII	6	6	6	6	6	–
Wyższe szkoły artystyczne	VIII	18	18	18	18	18	–
Wyższe szkoły zawodowe	IX	30	34	35	36	36	6
Pozostałe	X	4	9	10	10	10	6
Razem szkoły wyższe publiczne	–	124	130	131	131	131	7
Szkoły wyższe niepubliczne							
Wyższe szkoły ekonomiczne	XI	88	90	90	90	75	–8
Wyższe szkoły zawodowe	XII	152	159	157	157	218	66
Pozostałe szkoły wyższe	XIII	48	69	77	77	37	–11
Razem szkoły wyższe niepubliczne	–	288	318	324	324	330	42
Razem szkoły wyższe							
Razem		412	448	455	455	461	49

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS za lata 2005–2009.

reform systemu szkolnictwa wyższego. Bazą dla tych reform są postulaty zawarte w Deklaracji Bolońskiej podpisanej 19 czerwca 1999 roku przez ministrów edukacji z 29 krajów [www.nauka.gov.pl]. W opracowaniu wykorzystano dane pochodzące z zasobów GUS zawarte w publikacjach pt. *Szkoły wyższe i ich finanse, 2005–2009*.

Wyniki badań

W tabeli 2 przedstawiono liczbę studentów i pracowników szkół wyższych (publicznych i niepublicznych) w latach 2005–2009. W 2009 roku w stosunku do 2005 roku zmniejszyła się liczba osób studiujących o 53 818, a zwiększyła liczba pracowników o 3919 osób. Zmniejszenie liczby studentów (ogółem) w analizowanym okresie było tendencją jednolitą.

W uczelniach publicznych nastąpiło zmniejszenie ogólnej liczby studentów o 69 570, a zwiększenie liczby pracowników o 2966 osób w 2009 roku w stosunku do 2005 roku. W szkołach wyższych niepublicznych stwierdzono w badanym okresie zwiększenie liczby osób studiujących o 15 752 i pracujących o 953. Zmiany w tym zakresie związane są m.in. ze zwiększeniem liczby uczelni o 49, dotyczą głównie szkół niepublicznych (zwiększenie o 42).

Liczba osób studiujących w uczelniach publicznych zmniejszyła się w badanym okresie w pięciu ustalonych grupach. Największe zmniejszenia dotyczą grup: I (uniwersytety) o 27 486 osób, III (akademie rolnicze) o 26 491 osób i II (wyższe szkoły techniczne) o 21 095 osób. W przypadku akademii rolniczych była to tendencja jednolita, a w uczelniach z grupy II stopniowe zmniejszanie w tym zakresie nie wystąpiło jedynie w 2008 roku w stosunku do 2007 roku. W 2008 roku w grupie II szkół wyższych odnotowano zwiększenie liczby studentów o 4427 w stosunku do roku poprzedniego.

Zwiększenia liczby studentów stwierdzono w grupach V–VIII i X. Zmiany te dotyczą w największym stopniu uczelni z grupy VI (akademie medyczne) i X (pozostałe szkoły wyższe). W grupie X (według klasyfikacji GUS) ujęto szkoły morskie, resortu spraw wewnętrznych, resortu obrony narodowej i teologiczne. W uczelniach publicznych nastąpiło zmniejszenie liczby studentów w 2009 roku w stosunku do 2005 roku o 69 570 osób.

Zwiększenie ogólnej liczby pracowników w szkołach wyższych dotyczy w największym stopniu szkół publicznych. Zmniejszenie w tym zakresie stwierdzono tylko w trzech przedstawionych grupach wyższych szkół publicznych (II, III i IV) i dwóch grupach uczelni niepublicznych (XI i XIII).

Największe zmniejszenie liczby pracowników w uczelniach publicznych dotyczy grupy III (akademie rolnicze) o 852 i grupy II (wyższe szkoły techniczne) o 534 osoby (tab. 2). W szkołach niepublicznych zmniejszenie w tym zakresie dotyczy grupy XIII o 2267 i XI o 1313 osób.

Reasumując można stwierdzić, że pomimo zmniejszenia liczby studentów w szkołach wyższych w Polsce nie następują (konieczne zapewne) zmniejszenia liczby pracowników. Sytuacja taka może spowodować pogorszenie sytuacji ekonomiczno-finansowej analizowanych jednostek z uwagi na fakt, że koszty

Tabela 2

Liczba studentów i pracowników w szkołach wyższych (osoby)

Grupy szkół wyższych		Lata					Zmiana 2009–2005
		2005	2006	2007	2008	2009	
Szkoły wyższe publiczne							
I	studenci	563 062	550 494	538 208	526 381	535 576	–27 486
	pracownicy	29 456	29 808	30 272	30 741	32 147	2 691
II	studenci	321 709	309 799	301 042	305 469	300 614	–21 095
	pracownicy	18 611	18 742	18 557	18 583	18 077	–534
III	studenci	106 021	90 302	88 050	86 000	79 530	–26 491
	pracownicy	5 830	5 315	5 370	5 394	4 978	–852
IV	studenci	76 651	71 773	73 584	76 638	74 454	–2 197
	pracownicy	3 344	3 336	3 233	3 233	3 290	–54
V	studenci	68 657	77 185	72 173	70 055	70 292	1 635
	pracownicy	3 030	3 612	3 515	3 576	3 588	558
VI	studenci	48 842	53 060	56 114	58 015	59 922	11 080
	pracownicy	9 474	9 585	9 669	9 719	9 734	260
VII	studenci	28 157	29 048	28 713	28 184	28 206	49
	pracownicy	1 736	1 702	1 694	1 739	1 740	4
VIII	studenci	14 239	14 080	14 464	14 740	15 137	898
	pracownicy	2 824	2 860	2 871	2 946	3 019	195
IX	studenci	99 946	100 299	97 788	93 208	89 977	–9 969
	pracownicy	4 103	4 231	4 448	4 490	4 707	604
X	studenci	26 402	5 092	25 383	27 040	30 408	4 006
	pracownicy	2 291	2 320	2 266	2 285	2 385	94
Razem	studenci	1 353 686	1 301 132	1 295 519	1 285 730	1 284 116	–69 570
	pracownicy	80 699	81 511	81 895	82 706	83 665	2 966
Szkoły wyższe niepubliczne							
XI	studenci	331 104	334 398	337 226	279 923	235 537	–95 567
	pracownicy	7 192	7 157	7 495	6 437	5 879	–1 313
XII	studenci	124 709	224 232	244 181	298 605	317 443	192 734
	pracownicy	3 892	4 180	4 403	7 413	8 425	4 533
XIII	studenci	144 333	61 674	60 478	63 504	62 918	–81 415
	pracownicy	3 885	3 653	3 628	1 830	1 618	–2 267
Razem	studenci	600 146	620 304	641 885	642 032	615 898	15 752
	pracownicy	14 969	14 990	15 526	15 680	15 922	953
Razem szkoły wyższe							
Razem	studenci	1 953 832	1 941 445	1 937 404	1 927 762	1 900 014	–53 818
	pracownicy	95 668	96 501	97 421	98 386	99 587	3 919

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS za lata 2005–2009.

wynagrodzeń stanowią większą część wszystkich ponoszonych w tych jednostkach kosztów.

Tabela 3 zawiera wartości przychodów i kosztów związanych z działalnością dydaktyczną szkół wyższych funkcjonujących w Polsce. W badanych jednostkach stwierdzono ogółem zwiększenie wartości osiąganych przychodów oraz ponoszonych przez te organizacje kosztów. W uczelniach publicznych zwiększenie przychodów w 2009 roku w stosunku do 2005 roku wyniosło 2034,67 mln zł, a kosztów 1984,59 mln zł. W odniesieniu do obu kategorii wielkości była to jednolita tendencja rosnąca. W niepublicznych szkołach wyższych nastąpiło zwiększenie przychodów o 708,21 mln zł i kosztów o 717,32 mln zł. Również w przypadku tych jednostek zwiększenie wartości przychodów i kosztów miało tendencję jednolitą.

Zmniejszenie przychodów w 2009 roku w stosunku do 2005 roku dotyczyło grup III (akademie rolnicze) i XIII (pozostałe szkoły wyższe) analizowanych uczelni. W tych grupach w badanym okresie nastąpiło również zmniejszenie kosztów. Akademie rolnicze zmniejszając koszty w 2009 roku o 74,80 mln zł najbardziej adekwatnie zareagowały na zmiany zachodzące w otoczeniu gospodarczym w odniesieniu do szkół wyższych.

W publicznych szkołach wyższych występowały w analizowanych latach wyższe koszty niż przychody w podstawowym obszarze działania (z wyjątkiem 2007 roku). Oznacza to, że gdyby nie pozostałe przychody (np. z tytułu zbywania nieruchomości lub innych składników majątku), publiczne szkoły wyższe nie byłyby w stanie realizować podstawowych celów. Publiczne uczelnie z grup I, III, IV i VI we wszystkich badanych latach wykazywały stratę z działalności dydaktycznej. Jedynie szkoły wyższe z grupy IX (uczelnie zawodowe) w całym badanym okresie ponosiły niższe koszty niż osiągane przychody z tego zakresu. W pozostałych analizowanych grupach uczelni sytuacja była zmienna, jednak większość okresów sprawozdawczych zakończyła się stratą w tym obszarze działania.

W uczelniach niepublicznych, w których stosunkowo dowolnie kształtowana jest polityka ekonomiczno-finansowa, wynik finansowy działalności dydaktycznej szkół wyższych był korzystny dla rozwoju tych jednostek (w analizowanych grupach), gdyż wykazywano w tym obszarze zysk. Uczelnie publiczne są jednostkami sektora społecznego. Zysk w tych jednostkach jest przekazywany na cele statutowe (na rozwój tych jednostek).

W tabeli 4 przedstawiono przychody i koszty przypadające na jednego studenta w latach 2005–2009. Najniższe wartości przychodów i kosztów przypadających na jednego studenta stwierdzono w uczelniach niepublicznych.

Poziom ustalonych wskaźników w publicznych szkołach wyższych był najwyższy w jednostkach należących do grup VI (akademie medyczne), VIII

Tabela 3

Wartość przychodów i kosztów działalności dydaktycznej w szkołach wyższych (mln zł)

Grupy szkół wyższych		Lata					Zmiana 2009–2005
		2005	2006	2007	2008	2009	
Szkoły wyższe publiczne							
I	przychody	3 752,56	3 817,50	4 049,99	4 212,47	4 523,78	771,22
	koszty	3 855,21	3 991,70	4 072,66	4 298,66	4 618,98	763,78
II	przychody	2 497,42	2 510,37	2 664,50	2 723,38	2 820,75	323,33
	koszty	2 532,15	2 524,03	2 588,78	2 768,04	2 849,68	317,52
III	przychody	783,12	792,97	833,42	786,89	774,20	-8,92
	koszty	870,19	883,30	872,97	843,03	795,39	-74,80
IV	przychody	525,59	516,48	547,75	552,93	606,81	81,22
	koszty	536,33	532,09	549,15	566,53	622,16	85,83
V	przychody	332,05	333,61	355,29	417,78	440,38	108,33
	koszty	336,93	336,28	344,93	416,43	451,22	114,28
VI	przychody	1 049,88	1 122,54	1 163,08	1 228,77	1 329,48	279,60
	koszty	1 112,06	1 160,59	1 191,25	1 289,63	1 367,45	255,40
VII	przychody	260,52	261,25	273,24	278,79	284,78	24,26
	koszty	260,91	267,52	267,96	274,26	284,08	23,17
VIII	przychody	362,61	381,41	402,15	425,61	442,65	80,03
	koszty	365,70	375,48	398,89	414,80	437,35	71,65
IX	przychody	410,68	451,57	515,57	545,88	580,24	169,56
	koszty	364,98	412,68	458,72	511,93	548,51	183,52
X	przychody	380,89	342,26	510,70	581,11	586,92	206,03
	koszty	338,35	345,36	507,01	557,61	582,59	244,24
Razem	przychody	10 355,31	10 529,96	11 315,69	11 753,62	12 389,97	2 034,67
	koszty	10 572,81	10 829,03	11 252,32	11 940,91	12 557,41	1 984,59
Szkoły wyższe niepubliczne							
XI	przychody	1 107,74	1 153,04	1 260,73	1 127,69	1 108,93	1,19
	koszty	1 046,96	1 103,87	1 184,68	1 054,90	1 065,01	18,05
XII	przychody	472,98	574,97	606,05	1 103,01	1 237,10	764,12
	koszty	438,07	533,85	561,36	1 016,89	1 163,82	725,75
XIII	przychody	493,42	515,41	558,92	255,06	436,32	-57,10
	koszty	457,31	487,36	524,26	242,81	430,83	-26,48
Razem	przychody	2 074,14	2 243,42	2 425,69	2 485,75	2 782,35	708,21
	koszty	1 942,33	2 125,08	2 270,30	2 314,60	2 659,65	717,32
Razem szkoły wyższe							
Razem	przychody	12 429,45	12 773,38	13 741,38	14 239,37	15 172,33	2 742,88
	koszty	12 515,14	12 954,10	13 522,62	14 255,51	15 217,06	2 701,92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS za lata 2005–2009.

Tabela 4

Wskaźnik przychodów i kosztów przypadających na jednego studenta (tys. zł)

Grupy szkół wyższych		Lata					Zmiana 2009–2005
		2005	2006	2007	2008	2009	
Szkoly wyższe publiczne							
I	przychody	6,66	6,93	7,52	8,00	8,45	1,79
	koszty	6,85	7,25	7,57	8,17	8,62	1,77
II	przychody	7,76	8,10	8,85	8,92	9,38	1,62
	koszty	7,87	8,15	8,60	9,06	9,48	1,61
III	przychody	7,39	8,78	9,47	9,15	9,73	2,34
	koszty	8,21	9,78	9,91	9,80	10,00	1,79
IV	przychody	6,86	7,20	7,44	7,21	8,15	1,29
	koszty	7,00	7,41	7,46	7,39	8,36	1,36
V	przychody	4,84	4,32	4,92	5,96	6,26	1,42
	koszty	4,91	4,36	4,78	5,94	6,42	1,51
VI	przychody	21,50	21,16	20,73	21,18	22,19	0,69
	koszty	22,77	21,87	21,23	22,23	22,82	0,05
VII	przychody	9,25	8,99	9,52	9,89	10,10	0,85
	koszty	9,27	9,21	9,33	9,73	10,07	0,80
VIII	przychody	25,47	27,09	27,80	28,87	29,24	3,77
	koszty	25,68	26,67	27,58	28,14	28,89	3,21
IX	przychody	4,11	4,50	5,27	5,86	6,45	2,34
	koszty	3,65	4,11	4,69	5,49	6,10	2,45
X	przychody	14,43	13,64	20,12	21,49	19,30	4,87
	koszty	12,82	13,76	19,97	20,62	19,16	6,34
Średnio	przychody	7,65	7,97	8,73	9,14	9,65	2,00
	koszty	7,81	8,20	8,69	9,29	9,78	1,97
Szkoly wyższe niepubliczne							
XI	przychody	3,35	3,45	3,74	4,03	4,71	1,36
	koszty	3,16	3,30	3,51	3,77	4,52	1,36
XII	przychody	3,79	2,56	2,48	3,69	3,90	0,11
	koszty	3,51	2,38	2,30	3,41	3,67	0,16
XIII	przychody	3,42	8,36	9,24	4,02	6,93	3,51
	koszty	3,17	7,90	8,67	3,82	6,85	3,68
Średnio	przychody	3,46	3,62	3,78	3,87	4,52	1,06
	koszty	3,24	3,43	3,54	3,61	4,32	1,08
Razem szkoly wyższe							
Średnio	przychody	6,36	6,58	7,09	7,39	7,99	1,63
	koszty	6,41	6,67	6,98	7,39	8,01	1,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS za lata 2005–2009.

(wyższe szkoły artystyczne) i X (pozostałe szkoły wyższe: szkoły morskie, resortu spraw wewnętrznych, resortu obrony narodowej, teologiczne). Kształcąca przyszłych pracowników w tych grupach zawodów, budżet państwa ponosi najwyższe koszty, w związku z tym przekazuje największe dotacje podmiotowe tym uczelniom. Wskaźniki przychodów na jednego studenta w tych grupach (o najwyższym poziomie wskaźników: grupa VI i VIII) w badanym okresie występowały na poziomie od 20,73 tys. zł w grupie VI w 2007 roku do 29,24 tys. zł w grupie VIII w 2009 roku. Wskaźniki ponoszonych kosztów na jednego studenta kształtowały się w tym okresie od 21,23 tys. zł w grupie VI w 2007 roku do 28,89 tys. zł w VIII w 2009 roku. W związku z tym należy stwierdzić, że najwyższe nakłady (obciążające społeczeństwo) na wykształcenie przyszłych pracowników występują w grupie wyższych szkół artystycznych. W pozostałych grupach uczelni publicznych nakłady na kształcenie jednego studenta (w zakresie przychodów i kosztów) pozostawały na stosunkowo zbliżonym poziomie i kształtowały się (przychody) od 4,11 tys. zł w grupie IX w 2005 roku do 10,10 tys. zł w grupie VII w 2009 roku. W zakresie kosztów wskaźniki kształtowały się na poziomie od 3,65 tys. zł w grupie IX w 2005 roku do 10,07 tys. zł w grupie VII w 2009 roku.

Średnio we wszystkich grupach publicznych szkół wyższych wskaźniki przychodów na jednego studenta kształtowały się na poziomie od 7,65 tys. zł w 2005 roku do 9,65 tys. zł w 2009 roku. Wskaźniki kosztów ustalono w wysokości od 7,81 tys. zł w 2005 roku do 9,78 tys. zł w 2009 roku.

W niepublicznych szkołach wyższych nakłady na kształcenie studentów były najniższe w poszczególnych latach (tab. 4). Wskaźniki przychodów przypadających na jednego studenta ustalono na poziomie od 2,48 tys. zł w grupie XII w 2007 roku do 9,24 tys. zł w grupie XIII w 2007 roku. Wskaźniki kosztów przypadających na jedną osobę studiującą wystąpiły na poziomie od 2,30 tys. zł w grupie XII w 2007 roku do 8,67 tys. zł w XIII grupie w 2007 roku. Należy również stwierdzić, że we wszystkich grupach (i badanych okresach) szkół niepublicznych wskaźniki przychodów były wyższe niż wskaźniki kosztów. Oznacza to zapewne, że opłaty za usługi w tych jednostkach ukształtowane były na poziomie wyższym niż tylko na pokrycie kosztów kształcenia.

W zakresie ustalonych średnich wskaźników (przychodów i kosztów) zarówno w uczelniach publicznych, jak i niepublicznych odnotowano jednolitą tendencję rosnącą. W uczelniach niepublicznych było to związane głównie ze zwiększającą się liczbą studentów, którzy płacili za kształcenie. W publicznych szkołach wyższych dotyczyło to głównie zwiększającej się w każdym roku wartości przychodów z działalności dydaktycznej, która składała się ze stopniowo zwiększanej dotacji podmiotowej i opłat za świadczone usługi.

Wskaźniki przychodów i kosztów przypadających na jednego pracownika w szkołach wyższych zawarto w tabeli 5. Ustalone na średnim poziomie dla uczelni publicznych i niepublicznych były wyższe w jednostkach niepublicznych.

Wskaźniki przychodów i kosztów przypadających na jednego pracownika w publicznych szkołach wyższych na najwyższym poziomie odnotowano w jednostkach należących do grup IV (wyższe szkoły ekonomiczne), VII (akademie wychowania fizycznego) i X (pozostałe szkoły wyższe: szkoły morskie, resortu spraw wewnętrznych, resortu obrony narodowej, teologiczne). W tych grupach uczelni pracownicy generują najwyższe przychody z działalności dydaktycznej (tab. 5). Jest to spowodowane dużym zapotrzebowaniem na kształcenie w zakresie określonych grup zawodów oraz przekazywaniem większych dotacji na realizację określonych zadań dla niektórych szkół wyższych. Jednocześnie w grupie IV we wszystkich badanych latach wskaźniki kosztów były wyższe niż wskaźniki przychodów. Wskaźniki przychodów na jednego pracownika w tych grupach (IV, VII i X) w analizowanym okresie były na najwyższym poziomie, od 147,52 tys. zł (grupa X) w 2006 roku do 254,32 tys. zł również w grupie X w 2008 roku.

Wskaźniki ponoszonych kosztów na jednego pracownika (w grupach o najwyższym poziomie wskaźników) kształtowały się w tym okresie w uczelniach publicznych od 147,69 tys. zł w grupie X w 2005 roku do 244,27 tys. zł również w grupie X w 2009 roku (tab. 5). W pozostałych grupach uczelni ustalone wskaźniki (w zakresie przychodów i kosztów) były na stosunkowo zbliżonym poziomie i kształtowały się (przychody) od 92,36 tys. zł/ pracownika w grupie V w 2006 roku do 156,04 tys. zł/ pracownika w grupie II w 2009 roku. Wskaźniki kosztów odnotowano w pozostałych grupach na poziomie od 88,95 tys. zł/ / pracownika w grupie IX w 2005 roku do 166,19 tys. zł/ pracownika w grupie III w 2006 roku.

Średnio we wszystkich grupach publicznych szkół wyższych wskaźniki przychodów na jednego pracownika kształtowały się na poziomie od 128,32 tys. zł w 2005 roku do 148,09 tys. zł w 2009 roku. Wskaźniki kosztów na jednego pracownika wynosiły od 131,02 tys. zł w 2005 roku do 150,09 tys. zł w 2009 roku.

W niepublicznych szkołach wyższych osiągnięte przychody i ponoszone koszty na jednego pracownika były najwyższe w poszczególnych latach. Wskaźniki przychodów na jednego pracownika były na poziomie od 121,53 tys. zł w grupie XII w 2005 roku do 269,67 tys. zł w grupie XIII w 2009 roku. Wskaźniki kosztów na jedną osobę pracującą wyznaczono na poziomie od 112,56 tys. zł w grupie XII w 2005 roku do 266,27 tys. zł w grupie XIII w 2009 roku. Należy również stwierdzić, że we wszystkich grupach (i badanych okresach) szkół nie-

Tabela 5

Wskaźnik przychodów i kosztów przypadających na jednego pracownika (tys. zł)

Grupy szkół wyższych		Lata					Zmiana 2009–2005
		2005	2006	2007	2008	2009	
Szkoly wyższe publiczne							
I	przychody	127,40	128,07	133,79	137,03	140,72	13,32
	koszty	130,88	133,91	134,54	139,83	143,68	12,80
II	przychody	134,19	133,94	143,58	146,55	156,04	21,85
	koszty	136,06	134,67	139,50	148,96	157,64	21,58
III	przychody	134,33	149,20	155,20	145,88	155,52	21,19
	koszty	149,26	166,19	162,56	156,29	159,78	10,52
IV	przychody	157,17	154,82	169,43	171,03	184,44	27,27
	koszty	160,39	159,50	169,86	175,23	189,11	28,72
V	przychody	109,59	92,36	101,08	116,83	122,74	13,15
	koszty	111,20	93,10	98,13	116,45	125,76	14,56
VI	przychody	110,82	117,11	120,29	126,43	136,58	25,76
	koszty	117,38	121,08	123,20	132,69	140,48	23,10
VII	przychody	150,07	153,50	161,30	160,32	163,67	13,60
	koszty	150,30	157,18	158,18	157,71	163,27	12,97
VIII	przychody	128,40	133,36	140,07	144,47	146,62	18,22
	koszty	129,50	131,29	138,94	140,80	144,87	15,37
IX	przychody	100,09	106,73	115,91	121,58	123,27	23,18
	koszty	88,95	97,54	103,13	114,02	116,53	27,58
X	przychody	166,26	147,52	225,37	254,32	246,09	79,83
	koszty	147,69	148,86	223,74	244,03	244,27	96,58
Średnio	przychody	128,32	129,18	138,17	142,11	148,09	19,77
	koszty	131,02	132,85	137,40	144,38	150,09	19,07
Szkoly wyższe niepubliczne							
XI	przychody	154,02	161,11	168,21	175,19	188,63	34,61
	koszty	145,57	154,24	158,06	163,88	181,16	35,59
XII	przychody	121,53	137,55	137,64	148,79	146,84	25,31
	koszty	112,56	127,72	127,49	137,18	138,14	25,58
XIII	przychody	127,01	141,09	154,06	139,37	269,67	142,66
	koszty	117,71	133,41	144,50	132,68	266,27	148,56
Średnio	przychody	138,56	149,66	156,23	158,53	174,75	36,19
	koszty	129,76	141,77	146,23	147,61	167,04	37,28
Razem szkoly wyższe							
Średnio	przychody	129,92	132,37	141,05	144,73	152,35	22,43
	koszty	130,82	134,24	138,81	144,89	152,80	21,98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS za lata 2005–2009.

publicznych wskaźniki przychodów były wyższe niż wskaźniki kosztów. Oznacza to zapewne, że przychody w tych jednostkach ukształtowane były na poziomie wyższym niż wymagały tego koszty kształcenia.

Ustalone średnie wskaźniki (przychodów i kosztów) zarówno w uczelniach publicznych, jak i niepublicznych wykazywały jednolitą tendencję rosnącą w badanym okresie.

Wnioski

W opracowaniu przedstawiono liczbę studentów i pracowników oraz wartości przychodów i kosztów w szkołach wyższych w Polsce. Strukturę, zmiany liczby oraz wartości przychodów i kosztów analizowanych uczelni przedstawiono w opracowaniu za lata 2005–2009. Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. W publicznych szkołach wyższych stwierdzono zmniejszenie liczby studentów ogółem w badanym okresie (była to tendencja jednolita). Ogólna liczba studiujących w uczelniach niepublicznych zwiększyła się, była to również tendencja jednolita (z wyjątkiem 2009 roku). Pomimo większej liczby niepublicznych szkół wyższych funkcjonujących w Polsce, największa liczba osób kształci się w uczelniach publicznych. W związku z tym największą wartość przychodów i kosztów odnotowano również w jednostkach sektora publicznego. Niepubliczne szkoły wyższe to jednostki organizacyjne funkcjonujące na niewielką skalę w stosunku do uczelni publicznych.
2. W uczelniach publicznych stwierdzono wyższe wartości kosztów ponoszonych na kształcenie studentów niż w niepublicznych. Było to związane z wyższymi nakładami na działania publicznych szkół wyższych w obszarze działalności dydaktycznej (oznaczało to zapewne wyższy poziom kształcenia w tych jednostkach). Ustalone za lata 2005–2009 przychody przypadające na jednego studenta w uczelniach publicznych i niepublicznych kształtowały się na zbliżonym poziomie. W publicznych szkołach wyższych wartości przychodów były jednak niewystarczające do pokrycia ponoszonych w nich (w tym zakresie) kosztów. W uczelniach niepublicznych sytuacja w tym zakresie była odmienna.
3. Rozwój sektora szkół wyższych zapewnia zaspokojenie oczekiwań otoczenia społeczno-gospodarczego w zakresie kompetentnych i wysoko wykwalifikowanych pracowników. Proces ten wymaga jednak szczególnego wsparcia finansowego ze strony państwa przede wszystkim dla tych uczelni, które mogą prowadzić kształcenie odpowiadające potrzebom gospodarki.

Literatura

- BRZEZICKI T.: *Ustrój szkolnictwa wyższego w Polsce*. TNOiK, Toruń 2010.
- European University Association: *Deklaracja Lizbońska. Europejskie Uniwersytety po 2010 roku. Różnorodność przy wspólnym celu*, Bruksela 2007.
- GUS: *Szkoły wyższe i ich finanse, 2005–2009*. Wydawnictwo GUS, Warszawa.
- KRAŚNIEWSKI A.: *Proces Boloński, to już 10 lat*. Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2009.
- Misja i strategia Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach na lata 2011–2020*.
- Misja, wizja i cele strategiczne szkolnictwa wyższego w Polsce w perspektywie 2020 roku*. Raport częściowy przygotowany przez konsorcjum Ernst & Young Business Advisory. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, listopad 2009.
- Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki*. Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011.
- PISARSKA A.: *Rola i zasady funkcjonowania szkół wyższych we współczesnym społeczeństwie* (na przykładzie uczelni publicznych w Polsce). Materiał oddany do druku w Wydawnictwie UJK, Kielce 2011.
- Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej uczelni publicznych [Dz.U. Nr 246, poz. 1796 z dnia 22.12.2006 r.]
- Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym [Dz.U. Nr 164, poz. 1365 z dnia 27.07.2005 r.]

Income and expenses of educational activities of higher education institutions in Poland

Abstract

The aim of this work is to set the value of income (which is gained by higher education institutions) from educational activities and the costs which those units incur while fulfilling the tasks connected with educational activities held on the basis of Law of Higher Education. Those values were assigned to the number of people studying and working in certain groups of higher education institutions. Entities analysed are the higher education institutions which were divided into thirteen groups by Central Statistics Office. Study period covers the years 2005–2009. In public higher education institutions the decline in number of students in general was stated in the time period given (it was a uniform trend). In private higher education institutions stated increase in this area and it was also a uniform trend, except year 2009. In public higher education institutions higher values of costs incurred on educating students were stated than in private institutions of this type. This probably means higher level of education in those units in the time period analysed. The values of income per one student set for years 2005–2009 in higher education institutions, both public and private appeared on similar level. In public higher education institutions the values of income were insufficient to cover costs incurred by them (in this area). In private higher education institutions situation in this area was different.

